

The Teacher and the Teaching Profession
Учителят и учителската професия

ПРИОРИТЕТИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОЛИТИКИ

Вася Ликова-Арсенова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Образователната политика на ЕС е дефинирана като политика, насочена към насърчаването на образованието през целия живот и към подобряване на качеството на образователните системи. Европейската квалификационна рамка представлява обща референтна рамка за връзка между отделните национални квалификационни системи, която осигурява по-голямо разбиране на придобитите квалификации чрез подробно обяснение на съдържанието. Стратегия „Европа 2020“ предвижда страните от ЕС да направят сериозни инвестиции в образование, развитие на нови технологии, иновации и създаване на заетост.

За да се осигури ефективното инвестиране в образователните системи и в системите на обучение на всички равнища (от предучилищна възраст до висше образование), е необходимо да се оказва подкрепа на държавите членки за по-нататъшно развитие на образователни и обучителни системи.

За подобряване резултатите в сферата на образованието следва да се обърне внимание на всяка степен и етап (предучилищна възраст, начално, средно и висше образование), като чрез интегриран подход, обхващащ ключови компетенции, се цели да се намали преждевременното напускане на училището.

Keywords: development of education and training systems, early leaving school (ELS), effective investment in education, support of the member states, improving results in education, integrated approach

Политиката на ЕС по отношение на образованието се основава на суверенността на страните членки, като тя е насочена към определяне съдържанието и обхвата на образователните програми и организацията на образователните системи. Образователната политика на ЕС е дефинирана като политика, насочена към насърчаването на образованието през целия живот и към подобряване на качеството на образователните системи. От пролетта на 2001 г. Съветът на министрите на образованието на Европейския съвет разпространява годишен доклад за бъдещите цели на образователните

системи, както и за тяхното подобряване. С оглед достигането на целите на Лисабонската стратегия след 2000 г. политиките на Европейския съюз по отношение на училищното образование се насочват към няколко основни приоритета. Качество на образованието и ефективността на образователните системи на страните членки са свързани с поредица от мерки, които са визирани в конкретни стратегически документи, чието начало е свързано с времето преди повече от едно десетилетие.

През 2000 г. Европейската комисия приема индикатори за качество на образованието, доразвити в цялостен доклад – Европейския доклад за качеството на училищното образование. В този документ се определят основни индикатори за качеството на училищното образование, които отчитат: входните данни или ресурсите, с които разполага съответната образователна система, процесите, свързани с нейното функциониране, изходните данни или постиженията на учениците и приноса на образователната система за развитието на отделния ученик. Европейският доклад за качеството на училищното образование посочва 16 индикатора, разпределени в четири области:

- „постигания – математика, четене, наука, информационни и комуникационни технологии, чужди езици, умение за учене, гражданско образование;
- напредък на учениците – отпадащи, завършващи средно образование, постъпващи във висши училища;
- мониторинг на училищното образование – оценяване и управление на училищното образование; родителско участие;
- ресурси и структури – образование и обучение на учителите, обхванати в предучилищно образование, брой ученици на един компютър, образователни разходи за един ученик“.

Всяка държава от ЕС има своя собствена образователна политика, но Съюзът подкрепя страните членки при определянето на общи цели и обмена на добри практики. Бъдещият икономически успех на ЕС зависи от наличието на високообразовани хора, които ще му позволят ефективно да се конкурира в една глобализирана икономика, основана на знанието.

На сесията в Лисабон (март 2000 г.) Европейският съвет задава *стратегическата цел за 2010 година*: Европейският съюз да се превърне в най-конкурентоспособното и динамично, базирано на знание, икономическо пространство в света; такова икономическо пространство, което може да гарантира както дългосрочен икономически растеж с повече и по-добри работни места, така и по-голямо социално единство.

Европейският съвет изтъква, че подобна промяна изисква не само основно реструктуриране на европейската икономика, но и амбициозна програма за модернизирание на социалната защита и образователната система. Главен приоритет във връзка с осъществяването на Лисабонския процес е въвеждането на **европейското измерение** в образованието, заложено още в

чл. 149 от Договора за основаване на ЕО. Главен приоритет, европейското измерение и мерките, свързани с неговото въвеждане в образователния процес, заемат ключово място в европейската политика в сферата на образованието.

През февруари 2002 г. Съветът и Комисията по образование към ЕС представиха „*Детайлизирана работна програма за осъществяване на целите на общото и професионалното образование в Европа*“. Програмата дефинира основните цели в образователната политика до 2010 г., очертавайки конкретни подцели, теми и инструменти за тяхното осъществяване. Сред тях ключово място заема европейското измерение. През март 2002 г. Европейският съвет (Барселона) приема *Програмата*, като същевременно призова към общо четири допълнителни мерки в сферата на образованието, сред които „*насърчаване на европейското измерение в образованието и неговото интегриране до 2004 г. към основните умения на учениците*“. Важна част от приетата *Програма* е активното включване в изпълнението ѝ на страните – кандидатки за членство, като изрично е подчертана необходимостта от участие на бъдещите членки. Посветена на това участие бе проведената през лятото на 2002 г. в Братислава *VI Конференция на европейските министри на образованието* под надслов „Образованието през новия век“. Конференция през 2003 г. се провежда в края на юни, в Никозия, и е посветена на обучението на учители във връзка с качеството на образование и респективно – квалификацията на преподавателите по отношение на преподаването на европейската проблематика, тъй като официалната европейска политиката е насочена към обхvatно застъпване на европейското измерение в учебните програми. Върху европейското измерение – по отношение на средното образование – акцентира и *Копенхагенската декларация* на европейските министри на образованието, приета от Европейския съвет през декември 2002 г., очертавайки неговото приоритетно място и роля за обединена Европа и подчертавайки отново необходимостта от включване на страните – кандидат-членки в този процес. Следва да се отбележи, че европейското измерение е важна част и от Бялата книга на Европейската комисия за младежта, където то е определено като **знание**, необходимо за всички млади хора знание.

Признаването на квалификация в сферата на професионалното образование е един от важните приоритети на образователната политиката ЕС. Взаимното признаване на удостоверения за професионална квалификация между държавите членки се осъществява на базата на приети множество директиви. Така например за признаване на обучение на студентите в чужбина е в сила Европейската система за трансфер и натрупване на кредити във висшето образование (ECTS). Системите NARIC

(национални информационни центрове за академичното признаване). Важно решение на Европейския парламент е свързано с въвеждането на европейски паспорт за насърчаване на прозрачността на квалификацията, познанията и уменията. Европейският паспорт предлага на гражданите на ЕС „възможност да описват и представят придобитите от тях знания и умения в единна форма“.

Може би най-важната стъпка по отношение на съпоставимостта на придобитите знания и умения на обучаваните в отделните страни членки се прави с приемането на Европейска квалификационна рамка. Европейската квалификационна рамка представлява обща референтна рамка за връзка между отделните национални квалификационни системи, която осигурява по-голямо разбиране на придобитите квалификации чрез подробно обяснение на съдържанието.

Широко въвеждане на информационните технологии и „електронното обучение“ (e-Learning) е друг европейски приоритет, който успешно се реализира. В началото на новото столетие Европейската комисия подготвя доклад, който има изключително значение за развитието на общността. Докладът „e-Европа – информационно общество за всички“ (e-Europe – An information society for al, 2000) е приет в началото на 2000 г. Мерките, залегнали в него, целят Старият континент бързо да използва възможностите на новата икономика, и по-специално на интернет, за развитие на образователните системи и за създаване на работни места в информационното общество.

Актуалните приоритети в образователната политика на ЕС са представени новата стратегията „Европа 2020“. Този стратегически документ има за цел излизане от кризата и подготовка на икономиката на ЕС за следващото десетилетие. В този смисъл стратегията „Европа 2020“ предвижда страните от ЕС да направят сериозни инвестиции в образование, развитие на нови технологии, иновации и създаване на заетост. Основните приоритетни сфери, посочени в стратегията, са три:

- „интелигентен растеж (насърчаване на познанията, иновациите, образованието и цифровото общество);
- устойчив растеж (по-ефикасно използване на ресурсите при производството, като същевременно увеличим конкурентоспособността);
- приобщаващ растеж (нарастване на участието в пазара на труда, придобиване на умения и борба с бедността)“.

По отношение на развитието на образователните системи Стратегията определя следните цели: а) делът на преждевременно напускащите училище следва да бъде под 10% при сегашни 15% ; б) увеличаване дела на населението на възраст 30 – 34 години със завършено висше образование от 31% най-малко на 40% през 2020. За постигането на количествените цели в стратегията

„Европа 2020“ се предлагат определени инициативи. Четири от тях са пряко свързани с образованието:

– „Съюз за иновации“, който има следните цели: разработване на програма за стратегически изследвания; да подобри рамковите условия и достъпа до финансиране за научноизследователска дейност и иновации, да гарантира превръщането на иновативните идеи в нови продукти и услуги, които създават растеж и работни места; насърчаване на партньорствата за знание и засилване на връзките между образование, стопанска дейност, научни изследвания и иновации;

– „Младежта в движение“ – има за цел да се подобрят постиженията на образователните системи и да се улесни навлизането на млади хора на пазара на труда; да бъдат подобрени резултатите и международната привлекателност на висшите учебни заведения в Европа и да бъде повишено цялостното качество на всички равнища на образование и обучение в ЕС, като се съчетаят върхови постижения и равенство, насърчава се студентската и стажантската мобилност и се подобряват възможностите за реализация на младите хора; насърчаване на признаването на неофициалното и неформалното обучение;

– „Програма в областта на цифровите технологии за Европа“ има следните цели: да ускори развитието на високоскоростен достъп до интернет и да извлече ползи от наличието на единен цифров пазар за домакинствата и фирмите; улесняване използването на структурните фондове на ЕС в преследването на целите на тази програма; създаване на истински единен пазар на онлайн съдържание и услуги; реформиране на фондовете за научноизследователска дейност и иновации и нарастване на финансовата подкрепа в областта на ИКТ;

– „Програма за нови умения и работни места“, която има за основни цели: да модернизира пазарите на труда и да направи гражданите по-способни, като развива техните умения през целия им живот...; да даде силен тласък на стратегическата рамка за сътрудничество в образованието и обучението... В резултат на това ще се стигне до изпълнението на принципите за обучение през целия живот.“

Така според „Европа 2020“ приоритетите в политиката на ЕС по отношение на образованието са насочени към:

– реформиране на националните системи на научни изследвания и иновациите и засилване на сътрудничеството между университетите, науката и изследванията с фирмите и стопанските организации;

– разширяване подготовката на кадри с научно, математическо и инженерно образование във висшите училища;

– акцент в учебното съдържание и училищното обучение върху творчеството, иновациите и предприемачеството;

– увеличаване на разходите за образование и иновации, включително чрез използване на данъчни стимули и други финансови инструменти за насърчаване на повече частни инвестиции в научните изследвания (към инициатива „Съюз за иновации“);

– да се осигури ефективното инвестиране в образователните системи и системите на обучение на всички равнища (от предучилищна възраст до висше образование);

– подобряване резултатите в сферата на образованието, като се обърне внимание на всяка степен и етап (предучилищна възраст, начално, средно и висше образование) чрез интегриран подход, обхващащ ключови компетенции и целящ да намали преждевременното напускане на училище;

– повишаване отвореността и пригодността на образователните системи, чрез изграждане на национални квалификационни рамки;

– по-доброто осигуряване на процеса на излизането на младите хора на пазара на труда чрез интегрирани действия, включващи насоки, съвети и обучение на работното място (към инициативата „Младежта в движение“);

– разширяване на използването на модерни, достъпни онлайн услуги (като например електронно правителство, е-образование, електронен здравен портал, цифрови умения, сигурност);

– разработване на оперативни стратегии за високоскоростен интернет и публично финансиране в области, сред които и образованието (към инициативата „Програма в областта на цифровите технологии за Европа“);

– признаване на компетенции, необходими за по-нататъшно обучение и за трудовия пазар, придобити по време на общото, професионалното, висшето образование и образованието за възрастни, включително неформално и неофициално обучение;

– развитие на партньорства между света на образованието и трудовата дейност чрез включване на социалните партньори в планирането на образователни и обучителни програми (към инициативата „Програма за нови умения и работни места“);

– целенасочени усилия за повишаване на грамотността, тъй като тя е в основата на придобиване на ключови компетентности и ученето през целия живот.

С цел да се отговори на предизвикателствата, които остават пред създаването на една единна Европа, базирана на знанието и на ученето през целия живот, предизвикателствата пред средното образование и в Република България трябва да се превърнат в реалност за всички – представени са в стратегическата рамка за европейско сътрудничество образованието и обучението. Основната цел на рамката е да се оказва подкрепа на държавите членки за по-нататъшно развитие на техните образователни и обучителни системи.

Тези системи трябва да осигурят средства за всички граждани да реализират своя потенциал, както и да осигурят устойчив икономически просперитет и пригодност за заетост. Следва да се вземе под внимание целият спектър на системите за образование и обучение от гледна точка на ученето през целия живот, които обхващат всички нива и контексти – включително неформалното и информалното обучение.

ЛИТЕРАТУРА

- Кертиков, К. (ред.). (2012). *Българските ценности. Статика и динамика в евроинтеграционния процес*. София: ИИОЗ – БАН.
- Питекова, Р. (2007). *Основи на финансовото управление в средното образование*. Габрово: ЕКС-ПРЕС.
- Радев, Пл., Александрова, Ал. (2009). *Философия на образованието*. Велико Търново: Фабер.
- Радев, Пл., Цоков, Г., Александрова, Ал. и др. (2010). *Управление и развитие на училището*. София: РААБЕ.
- Цоков, Г. (2011). *Образователни политики по отношение на училищното образование*. Пловдив: Паисий Хилендарски.
- Hardt, M., Negri, A. (2005). *Multitude. War and Democracy in the Age of the Empire*. New York: Hamish Hamilton.
- Herring, S. Preface. (2001). In C. Ess and F. Sudweeks (Eds), *Culture, Technology, Communication: Towards an Intercultural Global Village* (pp. vii-x). Albany: State University of New York Press.

REFERENCES

- Kertikov, K. (red.). (2012). *Balgarskite tsennosti. Statika i dinamika v evrointegratsionniya protses*. Sofiya: IIOZ – BAN.
- Pitekova, R. (2007). *Osnovi na finansovoto upravlenie v srednoto obrazovanie*. Gabrovo: EKS-PRES.
- Radev, Pl., Aleksandrova, Al. (2009). *Filosofiya na obrazovaniето*. Veliko Tarnovo: Faber.
- Radev, Pl., Tsokov, G. & Aleksandrova, Al. i dr. (2010). *Upravlenie i razvitie na uchilishteto*. Sofiya: RAABE.
- Tsokov, G. (2011). *Obrazovatelni politiki po otnoshenie na uchilishtnoto obrazovanie*. Plovdiv: Paisiy Hilendarski.
- Hardt, M., Negri, A. (2005). *Multitude. War and Democracy in the Age of the Empire*. New York: Hamish Hamilton.
- Herring, S. (2001). Preface. In C. Ess and F. Sudweeks (Eds), *Culture, Technology, Communication: Towards an Intercultural Global Village* (pp. vii-x). Albany: State University of New York Press.

TEACHER TRAINING IN THE CONTEXT OF THE EDUCATIONAL PRIORITIES OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. Teacher Education in Europe is determined by coherent policies defining the specifics of teaching competence within the framework of the Copenhagen process have been developed as part of a series of measures and actions to the general objectives of teacher education are set by the EU strategic documents. The priorities of the national education policy in the context of the strategy “Europe 2020” require a detailed analysis of the need for cooperation between the initiatives planned for the long-term development of the European space of skills and qualifications (EASA).

Necessary changes in the curricula of universities for teacher training and continuing professional training of pedagogical personnel are part of the new features of educational policies in Europe. The study of the characteristics of policies on teacher training for Bulgarian school and their compliance priorities in the development of educational space of the European Union presupposes proposals to change the priorities of macro-policies regarding teacher training and in the Republic of Bulgaria.

✉ **Mrs. Vassya Likova-Arsenova**
Faculty of Education
University of Plovdiv
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: arsenova@abv.bg